

בס"ד

שאלות ותשובות

ויען יוסף

אורח חיים סימן קצ"ה

בענין תיקון עירובין
בעיר מאנהעטן נוא יארק

י"ל על ידי

וועד המחקר לתיקון עירובין

ברוקלין נוא יארק
שנת תשס"ב לפ"ק

העירוב דפה, וסמכו גם כן על הטעלעפאן שטאנגען במקום נורת הפתח וכן על הסוללה שהמסילת צרול על גביו, ואין הספר תח"י לעיין בו כעת רק ראייתו בהעברה בעלמא.

(ט) ומה שהדר"ג מסתפק איך לתקן פירצת הטונעללן, לפענ"ד אין צריך שום תיקון, דאף דמטעם נורת הפתח י"ל דלא מהני דהו"ל כמו שהניח קורה על הכתלים שמכאן ומכאן דלא מקרי נורת הפתח, מ"מ הלא יש לומר פי תקרה יורד וסותם, ואף דמבואר בשו"ע (סו"ס ט"א) דלא אמרינן פי תקרה יורד וסותם אלא בא"ש ב' מחיצות זה אלל זה אז אמרינן באיך ב' מחיצות פי תקרה יורד וסותם, משא"כ בא"ש ב' המחיצות הם זה כנגד זה, כל זה היה שייך כאן לענין א"ש לא היינו דנין אלא לענין לטלטל תחת הטונעלל מחמת ב' המחיצות והקורה שעל גביו, אבל השתא דאנו דנין על כללות העיר שיש לה ג' מחיצות אחרות מלד הנהר וכיו"צ וצ"ד הא' איכא הסוללה שיש בה הפתחים הללו, א"כ אנו צריכין לומר רק פי תקרה יורד וסותם רק לענין כל אותו רוח שהטונעללן בה, וכאילו מחיצה אחת ארוכה לסתום את העיר שהוא לפניו מזה דלא הוי רק מרות א', ואם הסוללה הולכת בעיקום אז צריכין לב' צדדים שזה אלל זה לומר פי תקרה יורד וסותם דשפיר אמרינן לה.

והנה דכירנא שבעיר וויען אשר צימי בחרתי היה דר כ"ק ארמו"ר זללה"ה סמוך לשם צק"ק זעהלים, והיה בויען ב' בעצירקען שהיו מוקפין בנהר דאנאוי והיה המון עם נוהגין היחר לישא ולטלטל על סמך זה והמדקדקין היו נוהגין שלא לסמוך על זה מחמת פירצת הגשרים אבל לא היו מוחין בהמון עם, והרצנים דשם היו יודעין מזה ולא מיחו, אבל לא ידעתי תוכן הדברים על מה היו סומכין. ויש אחרונים שכתבו לסמוך על נורת הפתח של עמודי הטעלעפאן או הלעקטער אף שהוא נורת הפתח מן הצד משום דצירושלמי (עירובין פ"א ה"ט) משמע דנורת הפתח מן הצד אינו מוסיף, ומפרש פירוש אחר בה"א דנורת הפתח מן הצד פסול, והאריך בזה בעל ספר טהרת ישראל (על הל' מה) בקונטרס התשובות שבסוף הספר (סי' א'), דשפיר דמי לסמוך על זה בשעת הדחק.

את כל זה ראייתו להשיב על מכתב הדר"ג, ואניין עוד דהת"ס בשו"ה הנ"ל מחיר פירצת הגשרים א"ש הגשרים צנויים בגובה י' טפחים מקרקע העיר, אבל כמדומה דעתה אין הגשרים צנויים כן ע"כ אין נפק"מ בזה.

ובזה אסיים בדרשה"ט ושת"ה באה"ר, ידידו הנאמן המאור לוי הצלחה וסייעתא דשמיא בכל אשר יפנה, ויה"ד שנוכה להגאל במהרה בגאולה קרובה כי עת לחננה כי בא מועד, המצפה לישועה בתוך כל המיחלים לחסדו.

סימן קצה

בענין תיקון עירובין בעיר מאנהעפן גוא יארק.

בהכרעה, ובפרט שהדבר צריך תלמוד ועיון רב בפוסקים ראשונים ואחרונים ואני שאלו לתלמידים ואין עתי צדיק, ודי להפקיע את עצמי בחלקי הוראה המוטלות עלי בהכרת, ואחריות דעלמא לא צעינא לשום עלי, עכ"ז אמרתי לאו אורת ארעא שלא להשיב לת"ת רב וגאון צנש"ק אשר כוונתו לשם שמים להציל רבים ממכשול, ע"כ להוציא חלק אי אפשר, אבל אני אומר שכל דברי בזה הם להלכה ולא למעשה טרם יסכימו בדבר גאוני הדור שליט"א.

(א) הגנה בעיקר תיקון עירובין שהיה נהוג בכמה עיירות גדולות ביוראפ, ע"פ רוב היה קשה לזאת ידי חובת כל דיעות הפוסקים שבענין זה כידוע לכל באי שערי הוראה, וכנראה וכמוזן מספרי שו"ת בענין זה, וכמה קולמסין נשחברו על זה ואך למוחר להעתיק הדברים,

שלום טובה וברכה לכבוד ידידי הרב הגדול בתורה ובחסידות איש חמודות בנש"ק מגזע אילים ותרשישים וכו' מו"ה יוסף דוד מאשאקאוויטש שליט"א הרב משאין יע"א כעת פה ברוקלין יע"א בעהמח"ס תיקון עירובין.

אחדשתה"ר, ע"ד אשר הדר"ג מפציר בי לחות דעתי בענין תיקון עירובין במאנהעפן אשר הדר"ג וסיעת מרחמוהי הרבנים הגאונים עוסקין בו כדי להציל רבים ממכשול חילול שבת קודש באיסור הוצאה, והדר"ג הדפיס על זה קונטרס מיוחד בחריפות ובקיאיות גדול.

הנה צראותי שכמה גדולי הרבנים הגאונים מזדמין בדבר (כלשון הגמ' חולין מ"ח ע"א) מי אנכי לבוא

ונראה שמחמת זה היו רבנים גאונים שלא היו מהדרין לעשות תיקון זה, כדי שלא להכניס ראש בין מחלוקת הפוסקים, ומהאי טעמא גם במקום שכבר נעשה תיקון זה היו כמה אנשי מעשה מחמירים שלא לסמוך על זה, ובס' שו"ת תשורת ש"י ח"א סי' שנ"ו קחשיב ואזיל ה' טעמים אשר מהראוי לבעל נפש להחמיר אפילו במקום שנעשה התיקון עיי"ש.

עב"ו אנחנו ראינו לרבותינו ז"ל שהיו משתדלים לעשות תיקון עירובין כדי להציל ההמון ממכשול והיו מחשבין זאת לזיכוי רבים וכמש"כ בזה מרן החתם סופר בתשו' חלק או"ח סי' נ"ט שהאר"י לבאר בטוב טעם ודעת חשיבות הדבר עיי"ש, וכיו"צ כתב בצרכי יוסף (סי' סס"ג אות ב') עיי"ש, ואם לא היה אפשר לנאח ידי כל הפוסקים בזה היו סומכין עצמם על שיטות המקילין. ואף דהא דאמרין בגמ' (עירובין דף מ"ו ע"א) הלכה כדברי המיקל בעירוב לא נאמר רק לענין עירובי חצרות ושיחופי מבואות ולא לענין מחילות, ועיין ברא"ש פ"ב דעירובין סי' ד' שכתב קן כלשון ספק עיי"ש, מ"מ כל שאינו נוגע לדאורייתא מילתא דמסתברא דגם לענין מחילות נאמר כלל זה, דכללל הוא בשל סופרים הלך אחר המיקל, דהרא"ש שם סוף סימן ד' סיים וז"ל וכתב רבינו מאיר ז"ל מדבריו (של ר"ח) למדתי דס"ל הלכה כדברי המיקל בעירובין אפילו בפלוגתא דאמוראי וכו' היכא דלא איתמר כללל כגון הכא דפליגו רבה ור' זירא אמרינן הלכה כדברי המיקל בעירובין אף במחילות כגון הכא עכ"ל, כיון שראו רבותינו שהמון עם צפרט נשים וע"ה נכשלין באיסור הוצאה ואף אותן שאחר חילול שבת חמור צעיניהם אין עומדים בנסיון באיסור הוצאה, ונכנסין להיות ח"ו בכלל חילול שבת צפרהסיא ע"כ השתדלו לעשות תיקון עירובין להציל מזה, ולעצמם היו מחמירין שלא לסמוך על זה. ואף שעיי"ו היו מקילין גם אותן שלא היה בהם חשש מכשול בלא זה, ולהם היה מועיל התיקון רק בשביל עונג שבת, אשר בשביל זה לבד אולי לא היה ראוי להכניס הראש בין המחלוקת, יש להמליך על זה כלשון הגמ' בעירובין דף ל"ב ע"ב ניחא ליה לחבר דליעבד הוא איסורא קלילא ולא ליעבד עם הארץ איסורא רבה עיי"ש.

ולא היו רבותינו חוששין אולי יוצמח מזה זלוול לכלל איסור הוצאה שקלי הדעה יאמרו מדשרי לשאת במקום זה הוא הדין במקום אחר שחון לעירוב שלא יתביישו לעבור צפרהסיא על איסור שבת, או שלא יבחינו בין מקום למקום

בשוגג או במזיד, דאין אנו אחראינן למי שרואה לעבור על דברי חכמים בשאטו נפש, ואדרבה איפכא מסתברא שע"י המודעות שמפרסמין באיזה רחוב מותר לשאת להכניס ולהוציא ובאיזה רחוב אסור עיי"ו עוד מתחזק איסור הוצאה למי שרואה לקיים אזהרת חכמים, על כן לא הבנתי טעם הרבנים שרויין למנוע דבר זה בעיר נוא יארק מטעם שיכול לגרום קלקול וזלוול וקלות, הלא ראינו לרבותינו ז"ל שלא היו חוששין על זה, והיו מהדרין לעשות כן מטעם התיקון הגדול שיש בזה אף במקומות ששייך לחשש חששות כאלה, ואם נאמר שצעיירות שבאיראפא היה הדבר נחון יותר מצבאן גם זה אינו מתקבל על הלב.

רק חילוק אחד שיש לחלק בין עיירות שבאיראפא לעיר זו, דשם היה בכל עיר רב קבוע או צי"ד קבוע אשר כל מילי דמתא עלייהו היה רמיא והיו דואגין להעמיד משגיח על זה, וגם בעצמם היו משגיחים לפרקים אם לא נעשה איזה שינוי, ואם נעשה איזה שינוי האריך תיקון ולא היה הזמן מספיק לתקן קודם השבת היו מכריזין בכל צחי כנסיות ובתי מדרשות שבעיר שהעירוב נתקלקל ושיחירו מהוצאה, אבל כאן בנוא יארק דאין כאן צי"ד קבוע ואם יארע איזה שינוי יש לחוש דאיכא דשמע צהא ולא שמע צהא, אבל אם יכולין להמציא ג' רבנים יראים ומוזהקים הבקיאים צהלי עירובין ומקצלין על עצמם ההשגחה וההכרזה בכל צחי כנסיות של מחוז זה אם ינטרך, אינו רואה טעם למנוע מלעשות העירובין אם הוא מספיק על פי הלכה לפי הכרעת הפוסקים אשר רבותינו הגאונים היו סומכין עליהם בעיירות, ואנשי מעשה ממילא יבינו דיש מקום להחמיר למי שאינו נחון לכך כיון שאין ההיחזק אליבא דכו"ע.

ב) ובענין אם יש בעיר זו רשות הרבים דאורייתא לומר דלא מהני צורת הפתח אלא דלחות (כמבואר בס' שס"ד סעיף ב'). הנה ידוע פלוגתא הראשונים שהוצא גם בשו"ע (סי' שמ"ה ס"ו) אם צעי ס' ריבוא עוברים בו, והאר"י בזה גם המשנה ברורה שם, והמתקנין תיקון עירובין בעיירות סומכין על המקילין דצבו ס' ריבוא, דאל"כ היה צריך דלחות, ולפי"ו עלה הספק אולי בעיר גדולה כנוא יארק איכא רחובות גדולות שס' ריבוא עוברין בו, אבל יפה העירו על זה דמפורש בשו"ע (שם) דצעי עוד תנאי להיות רשות הרבים גמור, שיהא מפולש משער לשער ופי' המג"א שם (סק"ו) דהיינו שיהיו שערי העיר מכוונים זה כנגד זה, או דוקא היו רשות הרבים דאורייתא, ומקורו

מפרש"י בעירובין דף ו' (ע"א ד"ה ר"ה) ועיי"ש ברש"י (ד"ה כי"ד מעריבין) וריטב"א (ד"ה כי"ד מעריבין), משא"כ אם הרחובות מתעקמים כמו ר' או כמו שלשלת דאין מכוונין. וע"פ רוב ככה המה גם כאן הרחובות הגדולות, והדבר נריך בדיקה אם כולם הם ככה, דאז לא מקרי רשות הרבים מן התורה אף אם ס' ריבוא עוברין בו.

ואפשר לומר לעני"ד דמקור הדברים מהא דקיימ"ל (עין ר"ש סימן שס"ג) ג' מחיצות הוי מן התורה רשות היחיד, א"כ כשהרחוב מתעקם כמו ר' הלא מי שעומד באמצע הרחוב יש סביבו ג' מחיצות, דהיינו ב' הגדלים והל"ד שכנגדו המתעקם, ואף שיש הפסק מעבר לרבים בין המחיצה הב' להג' הנה מן התורה עומד מרובה על הפרוץ מותר אפילו ביש פירצה של עשר אמות (עין סי' שס"ג ס"ט וס"י), ואף ללהעומד בקרן זוית במקום המתעקם ליכא כי אם ב' מחיצות אוחו המקום מיעוט הוא לגבי שאר הרחוב ונטל לגביה, ובמחיצה הנעשה בידי אדם לא אחי רבים ומבטלי למחיצתא כמבואר בגמ' פ"ב דעירובין דף כ"ב ע"ב ובתוס' שם ד"ה דילמא, והא דאיפלגו רב ושמואל בעירובין דף ו' ע"א במבוי עקום אי תורתו כמפולש וקיימ"ל (סי' שס"ד ס"ג) כרב דתורתו כמפולש, היינו להנצרכו תיקון לחי ליהוי היכירא לבני מבוי, אבל לענין רשות הרבים דאורייתא נראה לכולי עלמא לא הוי כמפולש אלא אם כן הפילוש מכון משער לשער, דאם לא כן הו"ל כג' מחיצות ועומד מרובה על הפרוץ במחיצה העשויה בידי אדם ללא אמרינן ביה אחי רבים ומבטלי למחיצתא לרבנן דפליגו על ר' יהודה בפסי ביראות דעירובין דף כ"ב ע"א*).

אמנם כפי הנראה לאו כו"ע ס"ל דקיימ"ל בזה כרבנן, דבש"ס בית אפרים חלק או"ת סי' כ"ו אחר שהעמיק והרחיב וביאר הלכה זו לארכה ולרוחבה, כתב (שם דף מ"ה ע"א) על מש"כ הטור ושו"ע דבעי מפולש משער לשער, דלריך עיון לפי הפוסקים לענין רה"ר ללא בעי ס' ריבוא כיון דהמקום מצד עצמו הוי רשות הרבים, אם כן אפילו אם הפתחים אין מכוונים זה כנגד זה מכל מקום אחו רבים ומבטלי המחיצה, לפי הפוסקים דקיימ"ל כר' יודא, ונ"ל דהטור ושו"ע נקטו כהפוסקים דפסקו כרבנן ללא אחו רבים ומבטלי למחיצה עכ"ד בקיצור עיי"ש, ולפי דבריו גם בפרט זה מידי פלוגתא לא יאנו. אולם לא

הבנתי בעניי איזה פוסקים מצא דפסקו כר' יודא בזה, הלא הרמב"ם לבד מייחי האי דינא דאיפלגו זה ר' יודא ורבנן לענין פסי ביראות שדרך הרבים מפסיקתן, ואיהו פסק בהדיא בפרק י"ז מהל' שבת הל' ל"ג כחכמים ללא כר' יודא וכמש"כ שם בהגהות מיימוני (אות ט') ובמגיד משנה, ושאר פוסקים הלא לא איירי בזה לענין דין דאורייתא משום דדין פסי ביראות לא נפק"מ בזמן הזה, לדוקא בעולי רגל החירו דאוקמוהו אדאורייתא, ומכל מקום נפק"מ גם בזמן הזה לידע האין הוא דין דאורייתא, ואם כן אף דהפוסקים הזכירו בדבריהם דלחי רבים ומבטלי מחיצתא, היינו מדרבנן, דאף דרבנן פליגו עלה דר' יהודה, היינו מדאורייתא דלענין עולי רגלים אוקמוהו אדאורייתא. ונראה כוונת הבית אפרים משום דבגמרא שם אמרינן אהא דאמר ר' יוחנן אמילתא דרבנן כאן הודיעך כותן של מחיצות, כאן ולא ס"ל, דהא אמר ר' יוחנן ירושלים אלמלא דלתותיה נעולות וכו', אלמא דר' יוחנן פסק כר' יודא, אבל כיון דהרמב"ם פסק כרבנן מי יבוא אחר המלך את אשר כבר עשהו, ובפרט כשפסק הטושו"ע נמי אחיין כוונתיה.

ג) ודגה כיון שהמחיצה הוא הנהר הו"ל הגשרים פירצה וממילא נריכין תיקון נורת הפחת, כן פסק החתם סופר בחשו' או"ת סי' פ"ט ובתשו' נמת ל"דק (ליבאוויטש) (סי' ל"ט) ועוד אחרונים, ותמהני על מה שראיתי בירחון המאור שהכותב הביא בשם החתם סופר דהגשרים א"צ תיקון, והלא החתם סופר מיירי בגשרים שעולים עליהן במדריגות והן מחלקטות עשרה מתוך ארבע כיון שהם עצמן רשות היחיד ממילא נידונין כמחיצה לגבי העיר, כמבואר בדבריו להדיא, ומש"כ החתם סופר שם ונ"ל לא יהיה ברגלי הגשר מחלקט י' מתוך ד' מכל מקום צירוף גידוד המים הו"ל גידוד ה' ומחיצה ה' דמנטרפין, נראה דאין כוונתו דהגשר אינו משופע כל כך ברגליו עד שיהא מחלקט י' מתוך ד' דא"כ ניתא תשמישתיה ולא נחשב כמחיצה כלל, אלא כוונתו דלכאורה אף שהגשר הוא רשות היחיד משום דהו"ל חל המחלקט י' מתוך ד' היינו למעלה בגובהו שכבר גבוה י' טפחים אבל ברגליו שעדיין אינו י' טפחים אם כן מקום ההוא יתחשב כפירצה דהא הולכין שם, (והחתם סופר חשב בזה להנריך תיקון אף לפירצה פחות מעשר וכמש"כ המג"א סי' שס"ה סק"ד), על זה אמר כיון דעכ"פ גם המקום

* עיי' עוד מש"כ רבינו בענין זה לעיל סי' קל"א אות א'.

ניכרות הוא הדין לענין פירצה של י' אמות.

ד) עווד ראייתי בדברי מעכ"ת שהציא מחשו' הר"ם (או"ח סי' ד') בשם מהרי"ט להקל לזרף המים למחילה אף כשאין מתלקט י' מתוך ד', וכפי הנראה כוננו למהרי"ט ת"א סי' ז"ד ועיינתי שם, וראיתי שחילק צוה בין תצר למצוי, שמצוי כיון דחזינן (סי' שס"ג ס"ג וסעיף י"ד) דניתר בלתי וקורה אלמא ללא צעי במחילה רביעית אלא הכירא משום הכי בנפרך לים דאינו מקום הראוי לטלטול לא צעי הכירא, משא"כ בחצר דצעי מחילה גמורה עכ"ל, ונ"ע א"כ אף היכא סמיכין ע"ז הרי נקטינן לקולא לתקן מצואות שלנו דדין תצר שלא להצריך תיקון בכל עקמימות של המצואות, כמו שכתב המג"א סימן שס"ג ס"ק כ"ו, ואם כן כשיקל בפחות לים ואינו מתלקט י' מתוך ד' הוא ליה תרי קולי דסתרי אהדדי, ומה גם דהרמ"א שם הכריע בהדיא דמצואות שלנו דין תצר להם, ובאמת במקומות שהייתי ביוראפ והיה בהם תיקון עירוב היו מזהרין שלא לזרף מחילות הנהר אלא במתלקט י' מתוך ד'.

והנה לא נגעתי בכל הפרטים שראוי לעמוד עליהם כי כבר מילתי אמורה בתחילת מכתבי שכל דברי הם להלכה ולא למעשה, וצוה אחתם בדשחה"ר, ידיו המזכרכו שיעלה בידו להרים מכשול מקרב עמינו לשמור שבת קודש, וצוה שמירת שבת קודש נוכח לגאולה קרובה צב"א.

ההוא הוא משופע כל כך לפי ערך מתלקט עשרה מתוך ד' ולא ניתא תשמיעהיה אם כן הוא חלק מהמחילה, משום הכי אף דשם עדיין אין התל גבוה י' מכל מקום גם שם הוי רשות היחיד משום גידוד חמשה ומחילה חמשה, אבל כשהגשר הוא צוה עם קרקעית הרשות הרבים אין שום משמעות מהחמס סופר שלא להצריך תיקון אדרבה מצואר מדבריו דלצריך תיקון.

וראייתי בשו"ת מהרי"א הלוי ת"א סי' קל"ט שצידד בשעת הדחק דאין הגשר אוסר כשיש תחתיו צורת הפחת, דאף דקיימ"ל דצעי מחילות הניכרות, מכל מקום לפ"ד המהרש"א בעירובין דף פ"ט (סוע"א) דעת החוס' דהיינו דוקא לענין שיהא נתשז נפרך במילואו למקום האסור, אבל לענין לשוייה רשות היחיד מועיל אף מחילות שאינן ניכרות עיי"ש שהאריך.

ולא זכיתי להבין דבריו הלא כלל הוא דפירצה של י' אמות בכל מקום דינו שיהא נפרך במילואו פחות מ"י אמות, כמצואר בכמה מקומות בהאי עניינא, ואם כן מה הועלנו שהגשר גופא דינו כרשות היחיד מחמת צורת הפחת שתחתיו, מכל מקום הרי הוא רשות היחיד שפרוך לכרמלית פירצה האוסרת, דהרי הוא פרוך לאורך ד' שחון לעיר, ואם כן בהאי גיסא העיר פרוצה פירצה של י' אמות לרשות היחיד הפרוך לכרמלית, וכיון דלענין נפרך במילואו מצואר בגמרא (דף פ"ט שם) דלא מהני מחילות שאינן

סימן קצו

בשיטת הרמב"ם דאין צורת הפתח מועיל לפירצה יותר מעשר אמות ועוד מדיני צורת הפתח ומחיצות.

אמות אף שהיה פרוך מרובה על העומד, והוא כדעה הראשונה בשו"ע סימן שס"ב סעיף י' עיי"ש, אמת הדבר שקממתי על הפוסקים החולקים על הרמב"ם דק"ל דלרמת הפתח מהני דוקא צעומד מרובה על הפרוך, כי במקום רבים אי אפשר להתמיר, ובפרט דקיימ"ל (עירובין מ"ו ע"א, שו"ע סי' שס"ו ס"ו) הלכה כדברי המיקל בעירוב (פי' הפשוט צוה היינו צענין עירובי תצרות דזהו נקרא עירוב בלשון הגמ', אבל האחרונים כתבו דגם צענין המחילות הלכה כדברי המיקל כל שאינו חשש רשות הרבים דלצוהיחא). אמנם בשנה זו אשר חידשתי שם לחשוב כל

פה מרחץ סאראטאגא, א' תצא תשכ"ו.

שלום לכבוד אהובי תלמידי יקירי הרבני החסיד

מור"ה יצחק דוד הכהן פריעדמאנן שליט"א.

מכתב יקרתך נכון הגיעני ושמהתי בו בראותי מתוכו שלומכם ושלום התלמידים ש"י.

והנני להשיבך צענין אשר שאלת אודות העירוב שנעשה בקעמפ ונ"י צורת הפתח לפירצה יחירה מעשר